

MOĆ I POLITIKA

POLITIKA I MOĆ

grč. *polis* – grad, država; *politeikos* – državni, javni; *ta politika* – odnosi se na poslove vezane uz polis; *politeia* – označava državu odnosno politički režim

POLITIKA – ukupnost **oblika** i **načina** na koje ljudi uređuju svoje društvene odnose i život u zajednici

– sociološko izučavanje politike usredotočuje se na **raspodjelu moći u društvu**

MOĆ – vjerojatnost da će pojedinac ili grupa uspjeti **nametnuti** i **provesti svoju volju**, čak i usprkos otporu drugih (*M. Weber*)

– ne odnosi se samo na fizičku silu, već i na druge značajke (*bogatstvo, ugled, kulturnu i obrazovnu razinu, položaj u nekoj organizaciji, osobni autoritet...*)

– moć se javlja kao **prinuda** ili kao **utjecaj** – može poprimati i pozitivne i negativne značajke (*npr. fizička sila*)

– moć kao **poticajna sila** za ostvarenje različitih ciljeva (*npr. kad roditelji brane djeci kasne izlaske...*)

TRI VRSTE MOĆI

- s obzirom na **sredstva koja se rabe u postizanju ciljeva** razlikujemo tri vrste moći (na društvenoj razini):

POLITIČKA

- sposobnost pojedinaca da **organiziraju i upravljaju drugim ljudima**

EKONOMSKA

- sposobnost **organiziranja i razvijanja proizvodnih resursa u društvu**

IDEOLOŠKA

- sposobnost **opravdavanja organizacije društva pomoću vjerovanja i sustava vrijednosti**

ŠTO JE VLAST

VLAST – vjerojatnost da će se određene osobe **pokoriti naredbi određenoga sadržaja** (ili iz određenog izvora) (*M. Weber*)

- **RAZLIKA** – vlast pretpostavlja određeni **stupanj pokoravanja i pristanka**, dok se moć može zasnivati na pukoj **prisili**
- **LEGITIMNOST** – osnova na kojoj vlast opravdava svoj zahtjev za poslušnošću
  - legitimnost je **značajka** pomoću koje razlikujemo pojam moći od pojma vlasti
  - moć je **nametnuta volja** unatoč otporu, dok je vlast **legitimna moć** (prihvaćena moć)
  - legitimnost nije isto što i **legalnost**
    - *legitimnost je uvjerenje ljudi da je vladavina ispravna – npr. pokoravanje vlasti iako nam se ne sviđa ili plaćanje poreza*
    - *legalnost – postupanje u skladu sa zakonima*

TRI TIPA LEGITIMNE VLASTI (M. Weber)

- s obzirom na osnovu na koju se vlast poziva u traženju legitimnosti, razlikujemo **tri idealna tipa vlasti**:

TRADICIONALNA

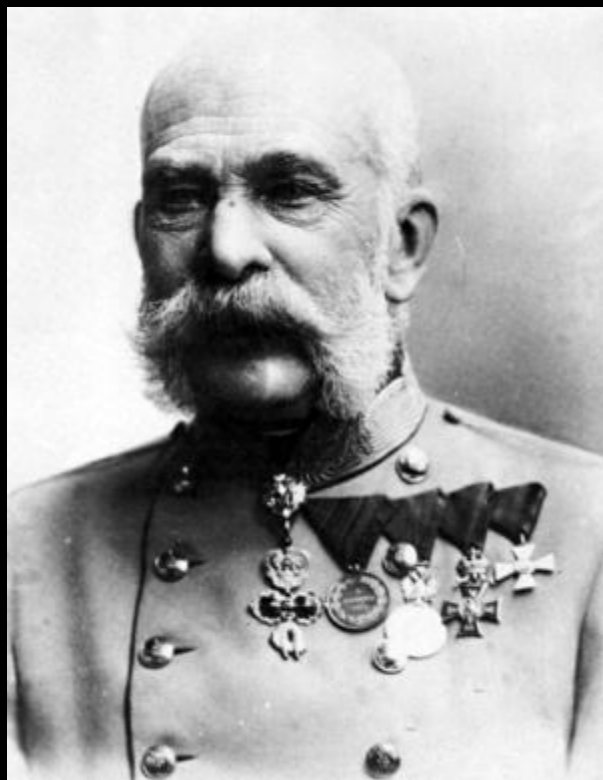
- legitimnost na temelju **tradicije, običaja i nepisanih pravila**
- upravni aparat vladarevi rođaci

KARIZMATSKA

- legitimnost na temelju **vjervanja u iznimne i nadnaravne osobine vođe**
- ima prevratničku snagu
- **kratkotrajna** – nakon smrti vođe gubi se osnovica legitimnosti

RACIONALNO-LEGALNA

- temelji se na **pisanim pravilima i procedurama**
- **zakon je osnova legitimnosti**
- **poslušnost zakonu** a ne osobi
(*karizmatika i tradicionalna*)

TRADICIONALNA VLAST

KARIZMATSKA VLAST

RACIONALNO-LEGALNA VLAST

KARIZMATSKA

**KARIZMATSKA
TRADICIONALNA
RACIONALNO-LEGALNA**

**TRADICIONALNA
RACIONALNO-LEGALNA**

NAROD I NACIJA

- *demos, populus Romanus, Volk, peuplé, people, pueblo*
  - **demos** – skup **slobodnih i jednakopravnih državljana** (*pravno-politička kategorija*)
  - **plebs** – narod kao puk – **nositelj ideja boljeg i pravednijeg društva** (*socijalno-politička kategorija*)
  - **etnos** – zajednica koja ima svoj **teritorij, jezik, običaje, kulturu, vjeru, povijest, privredu** (*socijalno-psihološka kategorija*)

DEMOS

+

PLEBS

+

ETNOS

=

NAROD

- **NAROD** – **građanstvo** (puk) određenog **državnog područja** koje komunicira **istim jezikom** i njeguje iste **tradicijske običaje**
- **NACIJA** – politički suveren narod na **određenom teritoriju**
  - ima prepoznatljivu **kulturu** i **gospodarski život**
  - **stabilna globalna zajednica**

DRŽAVA I DRUŠTVO

DRŽAVA – skup dr. organizacija i institucija koji **na određenom teritoriju** posjeduje **monopol legitimne primjene sile**

– značajke države:

1. **politički aparat** vlasti (*parlament, činovnike*)
2. vlada na određenom **teritoriju** (*polaže pravo na njega*)
3. vlada nad **stanovništvom** (*podanici, državljani, građani*)

– **NACIJA-DRŽAVA** – uključuje dodatne značajke:

- **suverenitet** – strogo određene granice
- **državljeni** – ljudi koji pripadaju istoj političkoj zajednici – **demos**
- **nacionalni identitet** – skup simbola i vjerovanja

sve današnje države su nacije-države

– **B. Anderson** – „Nacija – zamišljena zajednica”

- *nastanak nacije povezuje s razvojem i širenjem tiska*
- *sadržaj na narodnim jezicima (kultura)*
- *zamišljena, ograničena, suverena, zajednica (osjećaj bratstva)*

SUVERENITET

- 510

<i>Razdoblje</i>	<i>Broj novih međunarodno priznatih država</i>	<i>Ukupan zbroj</i>	<i>Opaska</i>
prije 1800.	14	14	Ne uključujući Otomansko, Rusko, Kinesko i Austro-Ugarsko Carstvo.
od 1800. do 1914.	37	51	Južnoameričke države koje su stekle neovisnost od Španjolske i Portugala te britanski dominioni.
od 1915. do 1939.	11	62	Primjerice Irska, Poljska, Finska.
od 1940. do 1959.	22	84	Stjecanje nezavisnosti bivših kolonija, osobito u Aziji i na Bliskom istoku.
od 1960. do 1989.	72	156	Brojne zemlje u razvoju stječu neovisnost: u Africi (41), u Karibima (11), Aziji (14) i drugdje.
od 1990. do 1999.	26	184	Raspad SSSR-a i Jugoslavije (22 nove države), Eritreja, Namibija, Jemen, Istočni Timor.

TIPOVI POLITIČKIH POREDAKA

- razlikujemo dva tipa političkih poredaka s obzirom na način donošenja odluka u društvu:
  - **demokracija**
  - **totalitarizam (i autoritarizam)**

DEMOKRACIJA – (*grč. demos = narod; kratien = vladati*) **vladavina naroda, od naroda i za narod** (*A. Lincoln*)

- **demokracija** u strogom smislu riječi **ne postoji** u svijetu – (*sudjelovanje svih građana u političkom odlučivanju*)
- 2 tipa demokracije:
  1. **PREDSTAVNIČKA** – odluke donose odabrani predstavnici
  2. **IZRAVNA (direktna)** – odluke donose svi oni koji su izravno zainteresirani za njih (*referendum*)

NASTANAK DEMOKRACIJE

- prvi put se javlja u 6. st. pr. Kr. na Hiosu, ali je svoj procvat doživjela u 5. st. pr. Kr. u Ateni za vrijeme Perikla, atenskog vojskovođe
- glavna obilježja antičke demokracije:
  - **odanost polis**u (načelo građanske vrline – obveza sudjelovanja u političkom životu smatrala se **čaću**)
  - **opće dobro** se stavlja **ispred dobra pojedinca**

Najvažnije političko tijelo bilo je **Atenska skupština** (činili su je svi atenski muškarci iznad dvadeset godina, sastajala se **barem 40 puta godišnje** a za donošenje odluke bila je potrebna **prisutnost barem 6000 članova** te se **glasovalo po načelu jednoglasnosti**).

OBILJEŽJA DEMOKRACIJE

- zajednička obilježja svih varijanti demokracije:
  - **razdvajanje** i **međusobna neovisnost** zakonodavne, izvršne i sudske vlasti
  - **legitimnost** koja proizlazi **iz volje naroda**
  - **sloboda građana**

PRETPOSTAVKE DEMOKRACIJE

- neke **društvene** i **kulturne pretpostavke** za postojanje demokracije:
  - razina ekonomskog razvitka (*76% : 8%*)
  - kontrola državne moći
  - nepostojanje temeljnih razdora
  - dopuštanje kritike (*opozicije*)
  - pristup informacijama (*sloboda medija i zabrana cenzure*)
  - podjela vlasti (*izvršna, zakonodavna i sudska*)

TOTALITARIZAM I AUTORITARIZAM

TOTALITARIZAM – tip političkoga poretka u kojem država **teži kontroli svih dijelova društva** i nadzoru **nad svim vidovima društvenog života**

- **karakteristike totalitarizma**
  - totalitaristička ideologija
  - jedna partija sa vođom na čelu
  - tajna policija
  - potpuna kontrola nad ekonomijom, medijima i vojskom
- *primjeri: nacistička Njemačka, SSSR, Crveni Kmeri u Kambodži, Sjeverna Korea...*

totalitarni režim

iz dokumentarnog filma

"Kina - trijumf i kaos - Maostalgija"

TOTALITARIZAM I AUTORITARIZAM

AUTORITARIZAM – sustav vladavine u kojem se vlast obnaša s **malo općenarodne podrške**

– *vlast obnaša jedna obitelj, mala skupina ljudi ili snažna politička stranka (prisutno višestranačje)*

– **karakteristike autoritarizma**

– značajna uloga vojske

– ne nastoji nadzirati sve vidove dr. života

– ekonomska, religijska, kulturna i obiteljska pitanja prepuštena su individualnom odlučivanju

– naglasak je na hijerarhiji s vođom na čelu

– *primjer: Španjolska za vrijeme Franka*

– autoritarni režimi lakše postaju demokratski nego totalitarni

TOTALITARIZAM

- vlast uz prisilu
- **zasnovan na ideologiji**
- jedan vođa i partija
- tajna policija
- **država ima kontrolu** nad svim vidovima društva i dr. života
- **nema sloboda**
- nema opozicije

AUTORITARIZAM

- djelomično pristajanje
- **nema ideologije**
- stranka ili mala skupina ljudi
- tajna policija
- **država nema kontrolu** nad svim vidovima društva i dr. života
- **djelomične slobode**
- opozicija ugušena ili slaba

**ELITISTIČKE
TEORIJE**

**NEOMARKSISTIČKE
TEORIJE**

**PLURALISTIČKE
TEORIJE**

ELITISTIČKE TEORIJE

društvom vlada **povlašćena manjina**, bez obzira na zakonske procedure i demokratske izbore

- društvom vladaju **elite** (grupa pojedinaca s iznimnom sposobnošću)
- demokratska procedura je samo farsa
- **vladajuća i nevladajuća elita**
- sposobnost elita slabi
- dolazi do **cirkulacije elita**
„Povijest je groblje aristokracije”
- **Valfredo Pareto**

- superiornost elita proizlazi iz njihove **organiziranosti**
- **politička klasa** – organizirana elita
- **Gaetano Mosca**

- elite u SAD-u sastavljena od tri dijela: **ekonomski, politički i vojni**
- međusobno povezane
- **C. Wright Mills**

NEOMARKSISTIČKE TEORIJE

- problem političke vlasti je **odraz ekonomske moći u društvu**
- **država** je samo instrument u **promicanju interesa kapitalista**
- iako država radnicima pruža mnoge pogodnosti (politika zapošljavanja, zaštita prava radnika, zaštita okoliša i sl.), neomarksistički teoretičari smatraju da **služi na korist kapitalistima**

PLURALISTIČKE TEORIJE

- umjesto jedne elite, **postoje brojne interesne skupine** koje utječu na vlast
- niti jedna grupa nije dominantna, pa postoje **dogovori između različitih skupina** (sindikati, etničke, vjerske, privredne grupe...)
- **moć u društvu je raspršena**, a ne koncentrirana u jednom središtu
- *npr. San Francisco*

POLITIČKE STRANKE/PARTIJE (*lat. pars – dio*)

233 – 234

POLITIČKA STRANKA – organizacija usmjerene na **osvajanje legitimne kontrole** nad državom **putem izbora**

- **zastupa** i **promiče interese** određene dr. skupine u političkom životu
- **funkcije stranke**
  - **agregiranje** interesa
  - **integracija** u politički sustav
  - politička **socijalizacija**
  - **mobilizacija** glasača
  - **organizacija** vlasti
- političke stranke su **subjekti koji posreduju** između vlasti i građana

CIVILNO DRUŠTVO

- polje slobodnog izražavanja ekonomskih, političkih, kulturnih, religijskih, svjetonazorskih interesa pojedinca
  - djeluje u međuprostoru između **države** i **individualne (privatne) sfere**
  - različite nevladine organizacije (NGO)
- podrazumijeva sva ona javna djelovanja koja **nisu pod izravnim nadzorom države** – *javnost, dobrovoljne udruge, interesne skupine, političke stranke i društveni pokreti*

DRŽAVLJANIN

- **javna** sfera života
- osoba koja **ima političko pravo** – pravo sudjelovanja u političkom životu zajednice (*bez obzira na svoje značajke*)

GRAĐANIN

- **privatna** sfera života
- osobe koje imaju pravo na svoju **posebnost, jedinstvenost** i **različitost** u svojim interesima, sposobnostima i djelovanjima

SOCIJALNI (DRUŠTVENI) POKRETI

SOCIJALNI POKRET – manje ili više **trajan i organiziran napor velikoga broja ljudi**, kojemu je cilj **promicanje promjena u društvu** ili **otpor prema tim promjenama**

– *pokreti za zaštitu ljudskih prava, ekološki pokret, pokreti za ravnopravnost spolova, antiratni, alterglobalistički pokreti...*

Tipovi društvenih pokreta (s obzirom na širinu i dubinu pokreta)

		Širina promjene	
		Specifični pojedinci	Čitavo društvo
Dubina promjene	Ograničena	1 Alternativni društveni pokret	3 Reformski društveni pokret
	Radikalna	2 Iskupiteljski (spasiteljski) društveni pokret	4 Revolucionarni društveni pokret

TIPOVI DRUŠTVENIH POKRETA

234 – 236

UZROCI NASTANKA DRUŠTVENIH POKRETA

236 – 237

– dvije teorije nastanka društvenih pokreta:

1. TEORIJA DEPRIVACIJE – relativna deprivacija – osjećaj zakinutosti jedne grupe u odnosu na drugu (referentnu) grupu

– češće se javljaju kada se poboljšava situacija u društvu – kako život postaje bolji, ljudi počinju poboljšanja uzimati „zdravo za gotovo” i očekuju više – kada poboljšanje izostane ili životni standard opadne, ljudi se bune

– **nedostatci teorije:**

- zašto se ljudi ne bune stalno jer uvijek postoje deprivirane grupe
- cirkularnost teorije – deprivacija uzrokuje nastanak soc. pokreta, ali je soc. pokret dokaz postojanja deprivacije

2. TEORIJA O MOBILIZACIJI RESURSA – za pojavu i uspjeh soc. pokreta su nužni **resursi** (*novac, organizacijska sredstva, trud sudionika, kontakt s medijima, odnosi s javnošću...*)

– pokreti koji bolje mobilizira resurse ima veće izgleda za uspjeh

– **pojedinci se ne uključuju u pokrete zbog deprivacije već zbog interesa** – odmjeravaju troškove i koristi sudjelovanja u pokretu

NOVI SOCIJALNI POKRETI

- **STARI POKRETI** – zalagali su se za prava radnika (**ekonomska dimenzija**)
- **NOVI POKRETI** – temelje se na proizvodnji i potrošnji znanja i kulturnim vrijednostima (postmaterijalističke vrijednosti) – pitanja **kvalitete života**
- **DEFENZIVNI I OFENZIVNI SOCIJALNI POKRETI** – *Jürgen Habermas*
- **DEFENZIVNI POKRETI** – naglašavaju tradicionalni način života koji je ugrožen suvremenim političkim i ekonomskim promjenama
  - *konzervativni i fundamentalistički pokreti*
- **OFENZIVNI POKRETI** – teže širenju građanskih sloboda i demokratizaciji društva – *radikalni socijalni pokreti*
- **NOVI SOC. POKRETI** kombiniraju ofenzivne i defenzivne značajke (npr. ekološki pokret)
  - novi pokreti su usmjereni na ekologiju, ženska prava, prava manjina, rizike nuklearnog rata, prava djece, prava životinja...
  - novi pokreti su decentralizirani i nisu zainteresirani za osvajanje pol. vlasti